

TOTEMINĖ VIKTORO PAUKŠTELIO TAPYBA

Apie parodą „Nebepamenu jos vardo“ galerijoje „Kunstkamera“

Be pavadinimo

Mūšis prie Paliuliškių

Tą rytą

Viktoro kaip tapytojo patirtis yra sąlyginai trumpa. Ilgą laiką skyręs muzikos studijoms, jis tarsi kartoja Čiurlionio kelią ir į dailę pasuka būdamas jau netoli trisdešimties. Gyvenimiška ir muzikinė patirtis suteikia tam tikrų privilegijų, kurių galbūt neturi kiti jauni dailininkai, į tapybą panirę iškart po mokyklų baigimo.

Kokios tai privilegijos? Gana greitai atrasti ir iškristalizuoti tam tikri leitmotyvai, tapybos stilistika bei vientisa darbų nuotaika, veidrodžiškai atspindinti paties autoriaus asmenybę.

Nors Viktoro kūrybinė biografija yra sąlyginai trumpa, joje jau galima išskirti kelis etapus. Pradėjęs nuo ryškiaspalvių, naivistinės stilistikos ekspresyvių darbų, jis – gal studijų Vilniaus dailės akademijos, o gal kitų motyvų vedinas, mes to nežinome – keičia savo tapybos stilistiką į kur kas subtilesnę ir mažesnę. Spalvinė paletė skaidrėja, daugėja pilkai–sidabriškai tonų, lokalinės spalvos tampa tarsi persišviečiančios, nebe tokios intensyvios. Tapybinis sluoksnis plonėja, imama tarsi lesiruoti ir labai švelniai liestis prie drobės. Iš ankstesnio periodo lieka tarsi vaikiškai nutapyti gyvūnai, figūros, bet atidžiau pažiūrėjus pamatysime, kad jos nieko, ničnieko neturi bendro su vaikišku viltingu pasaulio suvokimu.

Atsiranda tam tikras leitmotyvų žodynas, iš kurio – per skirtingus paveikslus – dėliojamas pakankamai nuoseklus pasakojimas. Pasakojimas, kuriame dominuoja kažkas, kas yra išreiškiama visų pirma per gyvūnų motyvus: lapės, gandro, paukščio, stirnos. Atsiranda akivaizdžios arba numanomos dichotomijos: žmogus-gandras, žirgas-jojikas, karvė-veterinaras, matadoras-[bulius], stirnos-[medžiotojas arba stebėtojas], lapė-[mažasis princas], indėnas-[paukštis], žmogus Pinokis-marionetė Pinokis. Gyvūnas paveiksle užima totemo vietą. Kaip žinia, šamanistinėse kultūrose kiekvienas žmogus(gentis) turi savo totemą, atliekantį magines apsaugines funkcijas. Panašiai ir Viktoro kūryboje: yra paveikslo herojus, ir yra jo totemas (vienas iš šių dėmenų gali būti numanomas). Bet kas įdomu: herojus labai retai į sceną (į paveikslą) išleidžiamas vienas, dažniausiai – poroje su totemu. Kartais herojaus ir jo totemo reikia paieškoti po skirtingus paveikslus ir juos sujungti (tarkim, „Mūšyje prie Paliuliškių“ matome herojų (į vartus nusitaikiusį XIX a. jauną džentelmeną), o MO muziejuje saugomame „Lapė vartuose“ – lapę vartuose, taigi, jungiamoji grandis, leidžianti mums susieti herojų su totemu, yra būtent vartai. Yra ir dar viena lapė („Prieš parskrendant į žemę“) – šioji bando iššokti iš aptvaro, iš vartų, kuriuose buvo įstrigusi MO muziejaus paveiksle.

Yra ir daugiau motyvų, kurie aiškiau ar labiau užšifruotai, migruoja po Viktoro paveikslus. Statikos ir pauzės, sustingimo ir nusitaikymo prieš švį motyvas: jį regime tame pačiame „Mūšyje ties Paliuliškėmis“;

„Muletoje” – gana tiesiogiai, ir tik numanomai – paveiksle „Tą rytą”, kuriame jaučiamas numanomas ramiai besiganančių stirnų stebėtojo (o gal medžiotojo?) buvimas. Tą patį motyvą atpažįstame darbe „Be pavadinimo”, kuriame du žvejai sustingsta prieš užkimbant žuviai. Drauge tai yra ir numanomas taikinio (grobio) motyvas: įmuštas įvartis, sužvejota žuvis, sumedžioti paukščiai, iš kurių indėnas susikuria savo galvos apdangalą, ar gardan suleistos žąsų. Taigi, regimai minšta, subtili ir melancholišką tonaciją turinti Viktoro tapyba turi ir kitą, paslėptą liniją, kuri anaipol neatrodo tokia „nekalta”, bet turi savyje jėgos, agresijos, ryžto laimėti ir pasiimti trofėjų.

Su tuo susijusi kita leitmotyvinė Viktoro darbų linija: įkalinimo ir ribų: apribojantys vartai, gardas („Niagara on the Lake”), tvora, galų gale – portretuose burnas dengiantys raiščiai. Labai dažnai savo totemus Viktoras „įnarvina”.

Yra dar viena linija, dar vienas leitmotyvas, kuris ypač ryškus šioje parodoje: tai užmarštis, vedančios myriop, motyvas. Snaigių, kurios krenta ne viename paveiksle, viską dengdamos, užklodamos ir panardindamos į užmarštį, motyvas. Čia irgi verta neapsigauti dėl regimo motyvo „nekaltumo” ir subtilumo: vienuose paveiksluose tai tik užmarštis, pėdsakų maskavimas („Nebepamenu tavo veido”, „Suskilęs horizontas”), o kituose – tiesiog mirtis: kritęs paukštis, paukščio kaukolė, gipsinė Šopeno ranka, galų gale – nukryžiuotas Kristus be veido ar torsas, kuriame audeklas it nebevaisingą mumiją uždengia ir numarina tai, kas turėtų sėti gyvybę.

Visi čia paminėti Viktoro kūrybos leitmotyvai randa atgarsį šioje parodoje. Ir ta naratyvinė linija, kuria veda Viktoras žiūrovą, yra maždaug tokia: persona ir jos gyvūninis totemas; totemo kaip laukinio, maitinančiojo sielą prado patekimas į spąstus ar tapimas medžioklės taikiniu ir trofėjumi; prigimties įkalinimas, užgniaužimas, tuomet užmarštis ir galiausiai – mirtis.

Paradoksalu, kad iš pirmo žvilgsnio švelnūs, ramūs, statiški ir melancholiški paveikslai priveda žiūrovą prie tokių išvadų. Ilgiau pameditavus Viktoro paveikslus supranti, kad skausmo, kovos ir mirties juose daugiau negu viso kito, o krentančios snaigės yra tik priedanga, skirta taip jau tiesmukai nešokiruoti žiūrovo.

Viktoro paveikslai sukuria įtampos lauką, ir ta įtampa tampa tarsi lynu, kuriuo Viktoras stumteli žiūrovą eiti. Todėl žiūrovui tenka būti akylam, kad akių ir žvilgsnio neapsnigtų jo taip mėgiamos snaigės.

Tikėtina, kad Viktoro darbai turi nemažai paslėpto autobiografiškumo ir autorefleksijos. Tikėtina, bet mes to nežinome, tai lieka paslaptina. Labai įdomu, kur ir kaip vingiuos tolimesnis šio tapytojo kūrybinis kelias.

Simona Skaisgirytė–Makseliėnė
Menotyrininkė
2018.09.15.